

L-Eżamijiet Annwali għall-Iskejjel Medji 2025

IS-SEBA' SENA **L-ETIKA** **IL-ĦIN: Siegħa**

L-Isem: _____ Il-Klassi: _____

1. Aghżel il-kelma t-tajba mill-kaxxa hawn taħt u imla l-vojt. (10 marki)

id-drittijiet	importanti	l-iskola	ugwali	siguri
il-bżonnijiet	jgħix	ikel	gust	kulhadd

Għażiż ħabib,

Irrid ngħidlek dwar _____ tal-bniedem. Id-drittijiet tal-bniedem huma affarijiet li _____ jixraqqu, irrispettivament minn min hu jew fejn _____. Dawn id-drittijiet jiżguraw li n-nies ikollhom dak li jeħtiegu biex ikunu kuntenti u b'saħħithom.

Pereżempju, għandna d-dritt li jkollna biżżejjed _____ x'nieklu u ilma nadif għax-xorb. Għandna wkoll id-dritt li nħossuna _____ u protetti mill-ħsara. Dritt ieħor hu li mmorru _____ biex inkunu nistgħu nitgħallmu u nikbru.

Id-drittijiet tal-bniedem huma _____ għaliex jgħinu lil kulhadd jilħaq _____ bażiċi tiegħu. Jiżguraw ukoll li kulhadd jiġi trattat b'mod _____ u _____.

Il-ħabib tiegħek,
Elija

2. **Qabbel il-kelma mad-deskrizzjoni tagħha billi tikteb l-ittra t-tajba fl-ewwel kolonna.** (10 marki)

- a. Demokrazija b. Deċiżjoni infurmata c. Votazzjoni
d. Rappreżentanti e. Proċessi tat-teħid tad-deċiżjonijiet

	Nies eletti miċ-ċittadini biex jirkellmu u jieħdu deċiżjonijiet għalihom.
	Sistema ta' gvern fejn il-poter jiġi min-nies, u dawn għandhom lehen dwar kif jitmexxew l-affarijiet.
	Il-votazzjoni u r-referendums huma mezzi li bihom iċ-ċittadini jistgħu jinfluwenzaw deċiżjonijiet li jolqtu direttament lil ħajjithom.
	Deċiżjoni bbażata fuq fehim tajjeb tal-informazzjoni, il-fatti u l-għażliet kollha importanti li wieħed jista' jsib.
	Mod kif iċ-ċittadini juru l-għażliet tagħhom u tgħin biex jiddeċiedu min imexxi l-gvern.

3. **Aqra l-istorja u wara wieġeb il-mistoqsijiet.** (20 marka)

Emma kienet tħobb tilgħab u tara videos online. Gurnata waħda, innotat li wara li rat filmati dwar il-passatemp favorit tagħha, il-pittura, bdiet tara reklami għal provvisti u klassijiet tal-arti. Kurjuża, staqsiet lil ħuha Alex kif ġara dan. Alex spjega li l-algoritmi, istruzzjonijiet pass pass użati mill-kompjuters, jitgħallmu minn dak li wieħed jara u jikklikkja fuqu. Dawn l-algoritmi jużaw id-data personali sabiex jiddeċiedu liema reklami juru.

Figura 1: DALL-E, 2024, immaġni ġġenerata mill-AI

Emma sabet dan kollu interessanti, madanakollu xi daqsxejn inkwetanti wkoll. Staqsiet jekk dan kienx ifisser li l-kompjuters jafu kollox dwarha. Alex qalilha li huma jsegwu l-attivitajiet tagħha online u Emma ħassitha skomda dwar dan. Kienet tħobb tara reklami tal-arti iżda ma għoġbithiex l-idea li tiġi segwita kontinwament. "Huwa tajjeb li jużaw l-informazzjoni tiegħi b'dan il-mod?" staqsiet Emma. Alex wieġeb, "Dik hi d-dilemma. Xi wħud jaħsbu li huwa ta'

għajnuna, iżda oħrajn jemmnu li huwa mod kif jikkontrollaw dak li naraw u nixtru. U mbagħad hemm il-kwistjoni tal-privatezza."

Emma rrealizzat li hu importanti li tifhem kif jaħdmu dawn l-affarijiet kif ukoll li toqghod attenta kif taqsam l-informazzjoni personali tagħha.

a. X'inhuma l-algoritmi? (2 marki)

i. Tip ta' logħba.

ii. Istruzzjonijiet pass pass li jgħinu lill-kompjuters jieħdu deċiżjonijiet.

iii. Ghodda għat-tpiġija.

b. Għaliex Emma bdiet tara reklami dwar il-pittura? (3 marki)

c. Ikteb haġa **waħda** pożittiva dwar l-algoritmi. (3 marki)

d. Ikteb problema **waħda** li kellha Emma bl-algoritmi. (3 marki)

e. X'ried ifisser Alex meta qal li "**hemm il-kwistjoni tal-privatezza**"? (4 marki)

- f. Tahseb li huwa ġust għall-kumpaniji li jiġbru daqshekk informazzjoni dwarna? Għaliex iva jew għaliex le? (5 marki)

4. **Aqra l-istorja u wieġeb il-mistoqsijiet t'hawn taht.** (30 marka)

Figura 2: DALL-E, 2024, immaġini ġġenerata mill-AI

F'belt żgħira, kien hemm żewġ skejjel. Skola minnhom kienet mgħammra tajjeb, b'ħafna kotba, kompjuters, u żona kbira fejn jilagħbu. It-tfal f'din l-iskola kellhom dak kollu li kellhom bżonn biex jgħin视角 jittgħallmu u jilagħbu. Għall-kuntrarju, l-iskola l-oħra kellha biss ftit kotba qodma, l-ebda kompjuter, u biċċa żgħira u vojta. L-istudenti f'din l-iskola kellhom jaqsmu kważi kolloxx, u ma kellhomx ħafna opportunitajiet biex jittgħallmu u jesploraw.

Maya, li kienet tattendi l-iskola b'rizorsi tajbin, innotat li l-ħabib tagħha Sam, li kien jattendi l-iskola l-oħra, kien qed ibati biex jittgħallmu. Staqsiet lill-ġenituri tagħha għaliex l-iskola ta' Sam ma kellhiex l-istess faċilitajiet bħal tagħha. Il-ġenituri spjegawliha, "Kultant, ċerti postijiet jirċievu aktar fondi u appoġġ minn oħrajn, u dan iwassal għal inugwaljanza. Dan ifisser li mhux kulħadd għandu l-istess opportunitajiet."

Maya ħasbet li dan kien ingust u riedet tgħin. Bdiet tiġbor kotba mingħand il-ġirien tagħha biex tagħtihom donazzjoni lill-iskola ta' Sam. F'qasir żmien, ingħaqdu nies oħra. Il-belt kollha bdiet titkellem dwar modi kif ittejjeb iż-żewġ skejjel sabiex it-tfal kollha jkollhom l-istess opportunità. Membri tal-komunità ngħaqdu flimkien, ġabru rizorsi, u ħadmu sabiex jiżguraw li ż-żewġ skejjel ikollhom dak kollu meħtieġ.

Maya tgħallmet li tagħmel l-affarijiet b'mod ġust hija r-responsabbiltà ta' kulhadd. Hija rat kif, meta n-nies jgħinu lil xulxin u jaħdmu biex jindirizzaw l-inugwaljanzi, il-komunità kollha ssir aktar b'saħħitha u ferħana.

a. X'inhi l-inugwaljanza, skont l-istorja? (2 marki)

- i. Meta kulhadd ikollu l-istess affarijiet.
- ii. Meta xi nies ikollhom aktar opportunitajiet u riżorsi minn oħrajn.
- iii. Meta t-tfal ma jmorrux l-iskola.

b. X'differenzi nnotat Maya bejn iż-żewġ skejjel? (3 marki)

c. Għaliex Maya ddeċidiet li tgħin l-iskola ta' Sam? (3 marki)

d. X'azzjoni ħadet Maya biex tgħin l-iskola ta' Sam? (3 marki)

e. Liema tipi oħra ta' inugwaljanza jistgħu jeżistu fil-komunità tiegħek? Spjega billi tagħti eżempju **wieħed**. (4 marki)

f. Ikteb **tliet** raġunijiet li jistgħu jikkawżaw inugwaljanza f'komunità. Għal kull raġuni, spjega kif din tikkontribwixxi għall-inugwaljanza. (9 marki)

i. _____

ii. _____

iii. _____

g. Għandna responsabbiltà li nnaqqsu l-inugwaljanzi fis-soċjetà tagħna? Għaliex iva jew għaliex le? (6 marki)

5.

(30 marka)

Għaliex għandna nieħdu f'sieb il-pjaneta tagħna?

Suġġerimenti: Iddiskuti l-importanza li nipproteġu l-pjaneta tagħna; kif nindirizzaw l-isfidi li niffaċċjaw; enfasizza r-responsabbiltà tagħna li niehdu ksieb id-dinja, u pproponi azzjonijiet li nistgħu niehdu biex noholqu impatt pożittiv.

[illegible]

[illegible]

TMIEM IL-KARTA